

REFORMES

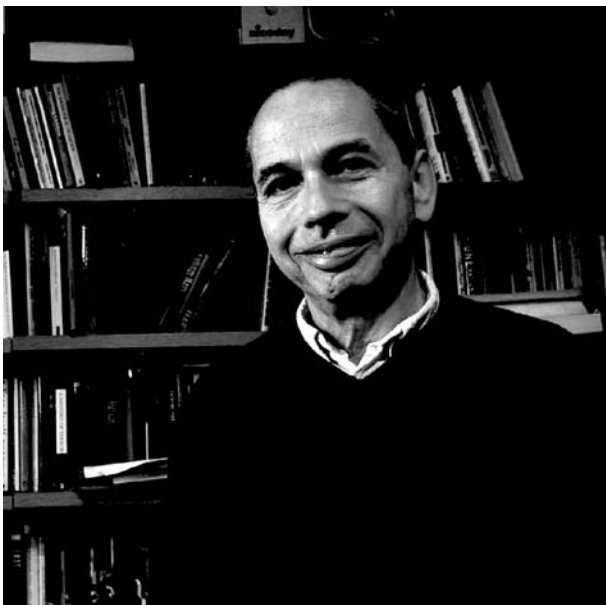
CHLOROFORME

ATELIER
POPULAIRE

FUREDÍ,

FRANK

Moje šezdesete

FUREDI, FRANK

Moje šezdesete

Moja je 1968. započela u studenome 1967., a završila je devet mjeseci poslije u kolovozu 1968. godine kada su trupe Varšavskoga pakta ušetale u Prag. Ono čega ću se najviše sjećati iz tih dana jedinstveni je osjećaj neizmjerne optimizma koji je vladao u mojih sveučilišnih drugova. Radilo se o senzibilitetu izravno upravljenom prema budućnosti, senzibilitetu koji je sugerirao kako je sve moguće. Naravno da se kasnije taj osjećaj beskrajnih mogućnosti pokazao iluzijom, međutim u to je vrijeme mnoge od nas hrabrio tako da smo vjerovali u sebe i u našu moć da možemo promijeniti svijet oko nas u nešto puno bolje. U isto su to vrijeme mnogi od mojih prijatelja koristili frazu 'učinimo da se stvari dogode'. Ta fraza koja je signalizirala ideju iza koje smo mi stajali i koja je mogla imati duboki utjecaj na život, učinila je da neki od nas imaju vrlo velika očekivanja od toga što se ljudskom akcijom može postići.

Vratio sam se u listopadu 1967. na Sveučilište McGill u Montrealu na treću godinu studija političkih znanosti. U usporedbi s mnogim studentskim aktivistima ja osobno i nisam bio posebno radikaln. Međutim odlučio sam da više neću trpjeti dosadne i zamorne kolegije kojima sam bio izložen. Ovo je bilo vrijeme kada se činilo da je politička znanost pronašla utočište u beživotnim načinima sudjelovanja i ponašanja, tako da sam nakon dvije godine dosadnih institucionalnih analiza bio spreman na nešto malo jače. Ne znajući točno zašto, zatekao sam se na osnivačkom sastanku udruge studenata političkih znanosti na kojem su svi govorili o potrebi snažnog zaokreta u studijskome programu. Studenti su na ovome sastanku zahtijevali intelektualno stimulativnije političke znanosti – one koje bi bile radikalnije i aktivnije. Isto tako ne znam kako i zašto sam se javio za govor u javnosti, i to po prvi put u svome životu, ali do kraja sastanka sam već bio izglasan u vodstvo novoosnovane udruge studenata. Time je započela moja kratka karijera studentskoga radikala.

Činilo se da se radikalizacija kampusa odvija bez velikog truda. Organizirali smo seriju sastanaka bez većega napora te smo u studenome pridobili većinu studenata političkih znanosti da glasuju za okupaciju poda u zgradi u kojoj su se nalazili uredi naših profesora. Okupacija je uspjela, sveučilište je pristalo na neke ustupke, tako da su svi bili uvjereni da je ovaj način izravne akcije bio korak naprijed. No ono što je bilo još značajnije jest da su svi koji su sudjelovali osjetili i osjećaj ushićenja koji je dodatno pojačao uvjerenje da je sve moguće. Sljedećih sam mjeseci bio uključen u niz prosvjeda i štrajkova koji su uspjeli privući veliki broj ljudi te dobiti značajan publicitet.

Kad se osvrnem unatrag, iznenađen sam ispraznošću radikalizma šezdesetih. Ideje su nam bili relativno nepovezane i neoblikovane. Većina je mojih kolega čitala Herberta Marcusea, Fanona a počesto i djela mladoga Marxa. Mnogi su studentski radikali prihvatili jednu vrstu eklektične mješavine radikalnih ideja okrenutih budućnosti uz bok nazadnjačkim, antimodernim i antitehnolojskim romantičnim sentimentima. Naši su govori o društvenoj emancipaciji bez mnogo truda prerasli u opsesivnu zabrinutost vlastitim oslobođenjem, što je uglavnom označavalo, drugim riječima, prevazilaženje osobnih problema. Ali smo barem, za razliku od danas, bili zaokupljeni idejama koje su izvana lebdjele nebu iznad oblaka.

Retrospektivno gledajući, jako je izazovno odbaciti studentski radikalizam kao nezreo ili čak narcisoidan. Međutim, takva bi presuda radikalizmu šezdesetih bila izrazito jednostrana i olako bi prešla preko energije, idealizma i ozbiljnosti s kojima su se mladi ljudi uključivali u svijet koji ih je okruživao. Ono što me danas začuđuje jest jednostavnost kojom je radikalizam uspijevao napredovati. Okupacije i demonstracije u koje smo bili uključeni označavajući ih kao 'borbu', gledajući unatrag nisu bili ništa drugo negoli probijanje kroz otvorena vrata. Sveučilišne su vlasti te starješine kojima smo se suprotstavili imali običaj zauzimati obrambeni položaj

te iskazati nesigurnost po pitanju svoga vlastitoga autoriteta. U svakom slučaju oni nisu bili za borbu te su uglavnom stremili taktikama odugovlačenja i kompromisa. U to vrijeme nisam shvaćao da se sve to činilo mogućim i ostvarivim baš zbog otuđenja onih sa službenom moći od njihovoga autoriteta. Uglavnom, uskoro sam shvatio da je jednostavnije govoriti o promjeni negoli je shvatiti. U svibnju 1968. godine ono što je bilo znano kao Praško proljeće ugašeno je iskazom sovjetske vojne moći. Popularni je pokret za demokraciju, koji je pokazao veliki potencijal, bio brzinski potisnut. U Istočnoj Europi nije sve bilo moguće, a uskoro ću shvatiti da nije bilo sve moguće ni na Zapadu.

Nakon Praga sam o sebi prestao misliti kao o studentskome radikalalu. Kao netko tko je u djetinjstvu preživio revoluciju u Mađarskoj 1956. doživio sam razbijanje praškoga eksperimenta kao izrazito poznatu, osobnu tragediju. Odjednom mi se radikalizam šezdesetih učinio praznim od ideja te me njegova retorika izrazito iritirala. Uspostavom politike kao životnoga stila, nije bilo teško uočiti snažne antiintelektualne struje koje su proizišle iz samoga srca radikalizma šezdesetih. Kako ja nisam htio 'promijeniti svoju glavu' već isključivo svijet oko sebe, počeo sam osjećati da mi je potrebnije dovesti u red svoje ideje negoli držati govore.

Naravno da je privlačno ispisati ekscese iz prošlosti te otpisati mladenačku naivnost šezdesetih. Ali bez obzira na sve svoje defekte, ipak se radilo o vremenu kada su mnogi od nas prestali biti indiferentni prema svijetu koji nas okružuje te stekli uvjerenje da se ne moramo konformirati. Mnogo je potencijala uzaludno potrošeno, u to ne trebamo uopće sumnjati, ali su istovremeno mnogi od nas shvatili da ne moramo prihvatiti nekakav svijet koji nismo niti stvorili. Wordworth tumači, iako u drugačijem kontekstu, ovako:

*'Bliss was it in that dawn to be alive,
But to be young was very heaven!'*

187

9. lipnja 1968.
Tito u televizijskom govoru podržao studente i time su demonstracije okončane.

FUREDI, FRANK
Moje šezdesete

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2008.

Iako je dijelom i bilo tako, gledajući unatrag bilo je jasno zašto nismo imali svoga Wordswortha.

Mit i stvarnost šezdesetih

Gledajući na to vrijeme jasno je da najznačajnija iskustva iz šezdesetih nije omogućio radikalizam, već podbačaj da se osigura autoritet. Ponekad se kaže da se revolucije događaju kada prevladavajući poredak više nije izdržljiv masama te kada vladajuće klase više nisu spremne nastaviti vladati na stari način. Tijekom šezdesetih mase nisu bile ni najmanje zainteresirane za micanje staroga poretka koliko su vlasti bile zainteresirane da se od njega ograde i udalje. Čini se, dakle, da najznačajnije nasljeđe šezdesetih nije utoliko radikalizam koliko otuđenje zapadnjačkog establišmenta od svojega autoriteta. Kako bismo inače mogli drugačije objasniti ekstremnu i ponekad histeričnu reakciju na radikalizam šezdesetih.

Tijekom šezdesetih aktivne manjine mladih ljudi ismijavale su i odbacivale vrijednosti establišmenta, u to se vrijeme ništa nije činilo svetim. Nacionalne su vrijednosti bile izložene ruglu, a time su i utjecajne institucije dolazile sve više u pitanje. Međutim glavni je izvor te erozije institucionalnog legitimiteta bila fragmentacija tradicionalnih ideja i sposobnost vlasti da potvrde svoj način života. Radikalizam šezdesetih je u mnogim pogledima bio samo uživatelj toga procesa. Naravno, u to je vrijeme radikalizam, posljedica fragmentacije starih ideja, shvaćan uzrokom.

Nesposobni da se pomire s padom tradicionalnih ideja, konzervativni su mislioci optuživali da su mladi zavedeni 'podmuklim' utjecajima. Drugi su mislioci prokazivali pomoć novoga napretka u potkopavanju starih vrijednosti. 'Život je prestao biti onako težak kako je obično bio, ali je postao besmislen', napisao je autor knjige *Popustljiva Britanija (Permissive Britain)*, a ono što mnogi zagovornici *statusa quo* nisu mogli podnijeti jest manifestna irelevantnost tradicionalnih običaja i vrijednosti. Povjesničaru J.H. Plumbu je odbijanje 'ispraznih'

vrijednosti bio dokaz za ono što je on zvao *Smrt prošlosti (The Death of the Past)*, a u svome je predavanju održanom 1968. primijetio da 'gdje god da pogledamo, u svim područjima društvenoga i osobnoga života, držači prošlosti slabe'. To 'slabljenje prošlosti' na koju je aludirao Plumb bilo je rezultat kumulativnih učinaka moralne i intelektualne krize koja je dovela vladajuće elite do stanja otuđenja od tradicionalnih temelja svoje vlasti. Danas smo se već naviknuli da nas raznorazne javne osobe i političari pozivaju na 'modernizaciju' i 'reformu', međutim baš su šezdesete bile godine kada su njihovi preci započeli sa svojim sistematičnim udaljanjem od prošlosti te od tradicija vezanih uz institucije kojima su pripadali.

Mnogo toga što se događalo u šezdesetima neraskidivo je povezano s krizom vjere u sebe na strani vladajućih elita. Činilo se gotovo neshvatljivim da se u vrijeme relativnoga napretka legitimitet zapadnih društava mogao naći pod takvom kritičkom paljbom. Prema popularnome mišljenju koje je prevladavalo sedamdesetih godina, radilo se o nečemu podmuklom. Najčešće su krivcima bili prokazivani radikalni agitatori te neobuzdani hedonizam, pa je isprava stavljan naglasak na 'nezahvalnost', 'razmaženu djecu' te 'infantilnu regresiju'. S vremenom su se otkrile i tamnije sile, pa su se tako pojavile tvrdnje da su radikali iz šezdesetih sistematski uništavali zapadnjački način života uvlačeći se u medije te u kulturne i obrazovne institucije. Elita koja se nije mogla pomiriti s vlastitim neuspjehom da potvrdi i održi vlast i autoritet, na sve načine pokušavala je okriviti vješte radikale za nešto što se pokazalo kao masovna akcija smjenjivanja.

Tijekom sedamdesetih cvjetali su brojni mitovi o šezdesetima. U ovo je vrijeme običaj svaljivanja krivnje na šezdesete za tadašnje društvene probleme već postao institucionaliziran. Stav iz šezdesetih da 'sve ide' smatrao se odgovornim za slom obiteljskoga života, seksualne promiskuitetnosti, porasta kriminala te pada obrazovanja, discipline i moralnih standarda. Trajnost tih le-

gendi o šezdesetima održavala su traumatična sjećanja na razdoblje kada je isprazan i besmisleni karakter tradicionalnih elita prokazan. Elite koje se nisu osjećale ugodno po pitanju svoje prošlosti donekle su djelovale modernizirajuće, ali vladajući sloj nikako nije mogao priznati svoje ortaštvo u obezvrjeđivanju vlastitoga autoriteta. Umjesto toga tražili su žrtvene jarce. Besprimjerni nedostatak samopouzdanja je odgovoran za histerično predstavljanje događaja iz šezdesetih. Demonizacija mladenačkih pokreta narasla je do ekstravagantnih omjera. Na tragu toga je voditelj Adenauerove Fondacije uporno isticao da je 'revolt iz 1968. uništio više vrijednosti negoli Treći Reich'. Šezdesete su također opisane i kao izvor terorizma. Kao što tvrdi jedna od ovih verzija, širenje je sveučilišnog sustava pružilo podstrek vodećem moralnom udarcu na slobodno tržište, a nasilje na kampusu je opisano kao začetnik totalitarnog pokreta koji bi mogao zarobiti cijelo društvo.

Iracionalne reakcije na šezdesete su na neki način predstavljale polusvjesno razumijevanje da je kultura 'sve ide' bila neizbježna posljedica sloma konvencionalnog autoriteta. Jednom kada su oni koji su u svojim rukama imali autoritet odbili zadržati položaje, postalo je samo pitanje trenutka kada će se sve vrijednosti dovesti u pitanje. To je ono što se dogodilo *en masse* u šezdesetima. Erozijski je tradicije i autoriteta često doživljena kao nasilno razmještanje prihvaćenih uloga. Na taj način se cijeli svijet preokrenuo naglavačke onima koji su bili naviknuti na bespogovorne izraze autoritarnosti. Teško je bilo prihvatiti gorku istinu da je propast buržuj-skih kulturnih vrijednosti i konvencija bila odgovorna za većinu događanja u šezdesetima, pa je upravo iz toga razloga i bilo poprilično primamljivo uprijeti prstom na demone. Međutim, to da demonologija šezdesetih preživljava do današnjega dana ukazuje upravo na činjenicu da je problem autoritarnosti, iako razotkriven šezdesetih, ostao nerazjašnjen do danas.

Dakle, kakva je naša presuda 1968.-oj? To je bila godina u kojoj, i u dobru i u zlu, mnoga zapadnjačka

društva nisu više mogla ignorirati kulturnu revoluciju koja je prijetila potkopavanjem tradicionalnih vrijednosti i konvencija. Time je ujedno predstavljala i značajan povijesni trenutak. Međutim, ujedno nismo ni blizu shvaćanja na komu leži odgovornost, je li na studentima koji su marširali ulicama Pariza, Londona ili Berlina, ili možda na dijelovima vladajućih elita koje su izgubile vjeru u kulturno bogatstvo koje je održavalo njihov autoritet? Žalosno je što pad tradicionalnoga autoriteta nije popraćen uzdizanjem prosvjetljujuće alternative okrenute budućnosti. Tako da današnji autoritet rijetko pokušava govoriti jezikom ljudskih vrednota, već se namjesto toga skriva iza ciničnog tehnokratskog pogleda na svijet te podčinjava javni život uskoj instrumentalističkoj logici izvedbe, dostave i najbolje prakse. Mnogi su od jučerašnjih studentskih radikala danas integralni dio novoga Establišmenta. Odlučili su se na slaboumni politički ispravan pogled na svijet koji spremno ispunjava nepresušnu žudnju političkih klasa za modernizacijom i 'reformom' svojih institucija.

Nije bilo neizbježno da jučerašnji radikal postane današnji nemaštoviti osuvremenitelj. Upravo se iz toga razloga smatram dužnim njegovati neke od osjećaja i iskustva iz toga vremena. Ujedno je to i razlog zašto trebamo prestati izbjegavati iznalaženja odgovora na pitanje autoriteta, koje je s takvom silinom bilo postavljeno prije četrdeset godina.

Dosad neobjavljen tekst
s engleskoga preveo Ante Pavlov

189

12. lipnja 1968.
De Gaulle zabranjuje
daljnje demonstracije
kao i sve organizacije
ekstremne ljevice.

FUREDI, FRANK
Moje šezdesete

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2008.